

Dobriç yakınlarında bulunan Jeglartsı köyündeki Derviş Bey mescidi Balkanlar'daki en eski yapı olarak günümüze kadar ulaştı. Yüksek Mimar Mehmet Emin Yılmaz, "Bulgaristan Dobriç Camiler ve Çesmeler" konulu master tezinde 1299 yılına ait mescid ile birlikte Dobruca Bölgesi'ndeki 8 cami ve 6 çeşmeyi inceledi.

Dobriç'te 14 eser Türk mimari literatüründe ilk kez incelendi

Geçen sayıdan devam

Yüksek Mimar Mehmet Emin Yılmaz ile röportaj | Beynur Süleyman

Sayın Yılmaz, hazırladığınız tez çalışmasında hangi mimari eserler incelendi ve çalışmalarınız hangi yönde yürüttünüz?

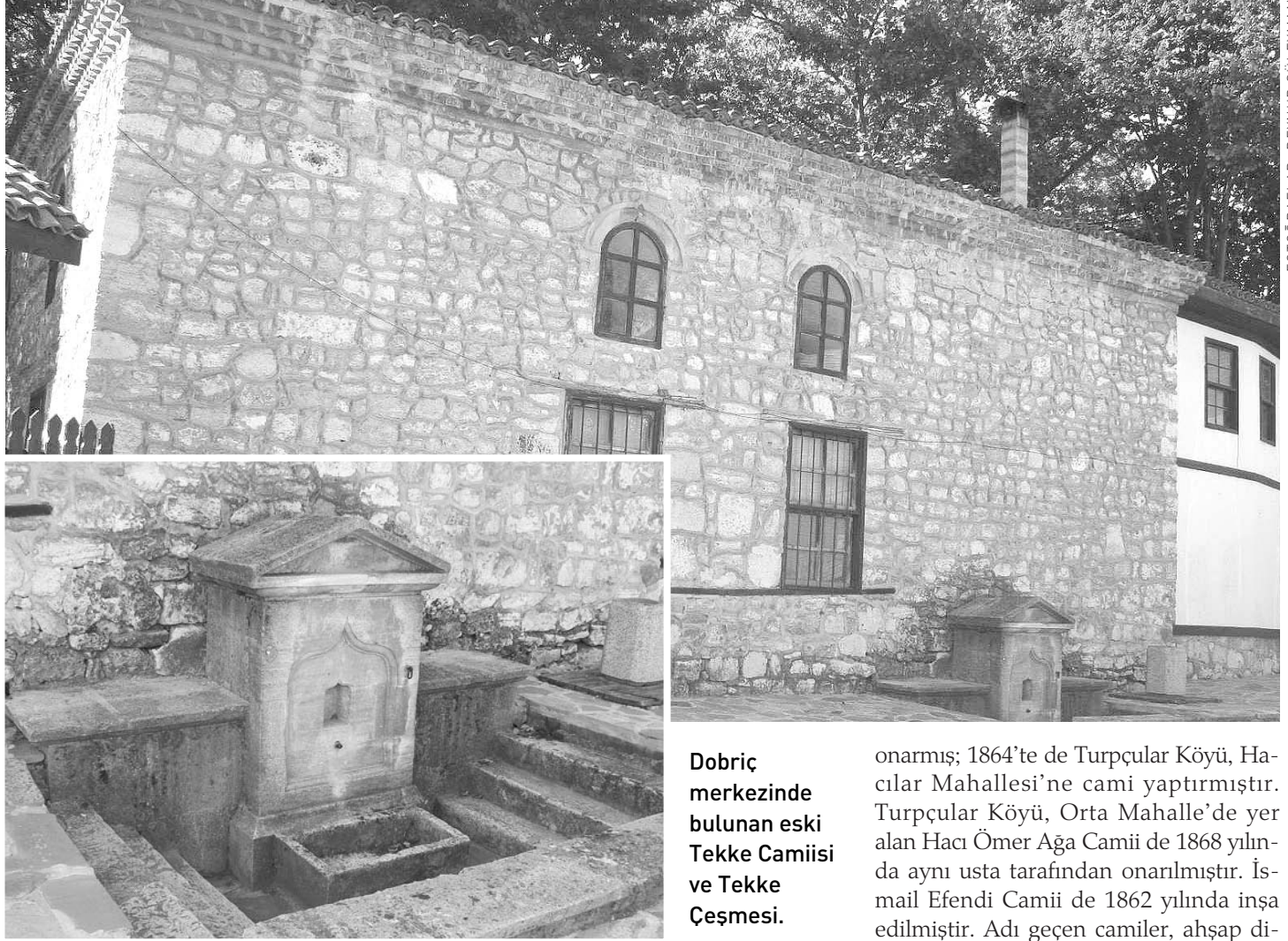
Yüksek Lisans (Master) Tezi kapsamında Dobriç'te günümüze ulaşan camileri ve çeşmeleri inceledim. Gazi Üniversitesi'nde hazırladığım "Bulgaristan Hacıoğlu Pazarcığı'ndaki (Dobriç) Camiler ve Çesmeler" isimli Yüksek Lisans Tezinde; Dobriç, Balçık ve Kavarna ile Benkovski (İkizce), Enevo (Esirce), Leskovo (Fındıklı), Orlyak (Turpçular) ve Jeglartsı (Umur Fakih) köylerinde günümüze ulaşan sekiz cami-mescid ile altı çeşmeyi inceleyerek Haziran 2006'da tamamladım. Yüksek Lisans tezi çalışmasında incelediğim 8 cami ve 6 çeşme, Türk mimarlık literatüründe ilk kez incelenmiştir. Bu eserler şunlardır:

- Dobriç'te Tekke Camii ve Tekke Çeşmesi;
- Balçık'ta Turgut Reis Camii, Hacı İbrahim Ağa Çeşmesi ve Akpınar Çeşmesi;
- Kavarna'da Kavarna Çesmeleri;
- Benkovski'de, Hacı Hasan Ağa Camii;
- Enevo'da İsmail Efendi Camii ve mektebi;
- Leskovo'da Habib Ağa Camii;
- Turpçular (Orlyak)'da, Hacı Hasan Ağa Camii ve mektebi ve Hacı Ömer Ağa Camii;
- Jeglartsı'de Derviş Bey Mescidi ve İbrahim Ağa Çeşmesi.

Çalışmamda her bir eser için; yerinde ölçüleri alınarak mevcut durumları (rölöveleri) çizildi, kitâbeleri okunarak günümüz Türkçesine çevrildi, eserlerin mimari özellikleri, malzeme-teknik ve yapım sistemi, süslemeleri, eserin geçirdiği onarımlar ve arşiv kayıtları incelendi. Tüm bu bilgiler toplanarak her bir eserin ilk yapıldığı dönemde özgün durumunun nasıl olabileceğine ilişkin proje önerileri (restitüsyon) hazırlandı ve bilgisayarda 3 boyutlu modellemeleri yapıldı. Kısaca eserler tüm yönüyle incelenmiş oldu. Bu araştırmalar sırasında, eserlerle ilgili, yapının kimin tarafından yaptırıldığı, hangi tarihte yapıldığı veya onarıldığı gibi en önemli bilgileri yine eserin kendisinden; kitabesinden öğrendik.

Hazırladığınız Yüksek Lisans (Master) tezinizde incelediğiniz eserler hakkında genel bir değerlendirme yapar mısınız ve çalışmanızda elde ettiğiniz en büyük bulgu nedir?

Bulgaristan'da ve Hacıoğlu Pazarcığı'nda (Dobriç) 13.yy'dan 20.yy'ın başlarına kadar geçen sürede inşâ edilmiş mimari eserler içerisinde camiler ve çeşmeler önemli yer tutmaktadır. Ne yazık ki, günümüze ulaşabilen bu eserlerin yanı sıra, birçoğunun da yıkılarak ya da bilinçli bir şekilde yıktırılarak ortadan

Dobriç merkezinde bulunan eski Tekke Camiisi ve Tekke Çeşmesi.

kalktığı tespit edilmiştir. Tez çalışması kapsamında incelenen yerlerdeki günümüze ulaşabilen eserlerin bir kısmı ya özgün durumunu yitirmiş ya da ilâveler ve yapılan bilinçsiz onarımlar sonucunda tarihî değerleri zarara uğratılmıştır.

Günümüze ulaşan eserlerin sayısının azlığını ifade etmesi açısından şu tablo çarpıcıdır:

Evliya Çelebi'nin 1652 yılına ait verdiği rakamlara göre Dobruca'daki eser sayısı: 9 cami, 14 mektep, 12 han, 5 hamam, 1 bedesten ve 11 çeşme olmak üzere toplam 52'dir. 1868 tarihli Tuna Vilayeti Salnamesine göre bölgedeki eser sayısı: 30 cami, 15 mektep, 5 medrese, 2 tekke olarak 52'dir. Ekrem Hakkı AYVERDİ'nin 1975'te yayınlanan Avrupa'da Osmanlı Mimar Eserleri isimli külliyatında ise eser sayısı 55 cami, 15 mektep, 5 han, 5 hamam, 1 kale, 4 türbe, 1 imaret, 11 medrese ve 1 tekke olmak üzere toplam 98'dir. 2004 yılındaki çalışmada ise 8 cami, 2 mektep, 1 hamam, 6 çeşme ve 1 tekke olmak üzere toplam 17'dir.

Yapılan arşiv çalışmaları, rölöveler, analizler ve restitüsyon proje önerilerine göre Türk tarihi ve Türk mimarî kültürü açısından şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Dobriç'e bağlı Jeglartsı Köyü'ndeki Derviş Bey Mescidi, kitâbesinde bahsedilen H698/M1299 yapım tarihi ile Balkanlar'daki en eski Türk-İslâm eseridir.

Dobriç şehir merkezinde, 15.yy'dan kalan Tekke Camii, Osmanlılar'ın Dobruca'da kesin hüküm sağlamalarından sonraki dönemde yapılmıştır. Günümüz-

de, Dobriç'in şehir merkezindeki Osmanlı döneminden kalan tek camidir. Tekke Camii, şehir merkezinde Stari Grad (Eski Şehir) olarak bilinen bölgede, tek katlı ahşap dükkânlar, tekke çeşmesi ve saat kulesi ile tarihî şehir meydanını tamamlayan bir konumdadır. Bu özelliğiyle, geleneksel Türk şehirlerindeki çarşı, cami, meydan buluşmasının günümüze tarihî dokusuyla birlikte ulaşan Balkanlar'daki nadir örneklerdendir.

Kitabelerden ve arşiv kayıtlarından edindiğim bilgiler ışığında; 1716'da da Derviş Bey Mescidi'ni tamir ettiren Sadrazam Kapı Binbaşı İbrâhim Ağa, 1713'te Umur Fakih Köyü'nde bir de çeşme yaptırmıştır.

19.yy'daki Osmanlı-Rus Savaşları'ndan sonra Kırım'dan göç eden Tatar Türkleri, Dobruca Bölgesi'ne iskân edilmiş ve Romanya'daki Mecidiye ile Aziziye şehirleri bu dönemde kurulmuştur. Köstence'de Hünkâr Aziziye Camii, Hırsova'da Sultan Mahmut Camii, İshakçı'da Mahmut Yazıcı Camii, Maçın'de Mestan Ağa Camii, Malgalya'da Esmâhan Sultan Camii ve Balçık'ta Turgut Reis Camii bu dönemde yapılmış-onarılmış camilerdir. Tek mekânlı, taş duvarlı, ahşap çatılı, alaturka kiremitli bu camiler benzer mimarî özelliktedir.

Yüksek Lisans Tez çalışmasında elde ettiğimiz bir diğer bilgi de 19. yy'da yaşamış Fındıklılı Hacı Hasan Ağa hakkındadır. Kitabelerden ve arşiv kayıtlarından tespit ettiğimiz Fındıklılı Hacı Hasan Ağa, 1860'lı yıllarda kendi köyündeki Habib Ağa Camii'ni, 1862'de Derviş Bey Mescidi'ni, 1864'te İkizce Köyü Camii'ni

onarmış; 1864'te de Turpçular Köyü, Hacılar Mahallesi'ne cami yaptırmıştır. Turpçular Köyü, Orta Mahalle'de yer alan Hacı Ömer Ağa Camii de 1868 yılında aynı usta tarafından onarılmıştır. İsmail Efendi Camii de 1862 yılında inşa edilmiştir. Adı geçen camiler, ahşap direkli son cemaat yeri ve kadınlar mahfili bulunan, tek mekânlı, taş duvarlı, ahşap tavanlı ve ahşap çatılıdır. Bu camiler, aynı tarihlerde aynı ustalar tarafından yapıldığından büyük oranda benzerdir.

Balçık'taki Akpınar Çeşmesi, 18. yy meydan çeşmelerinin güzel bir örneğidir. Yine Balçık'taki Hacı İbrahim Ağa Çeşmesi, Umur Fakih Köyü'ndeki İbrahim Ağa Çeşmesi ve Kavarna'daki çeşmeler de kır çeşmesi niteliğinde olup halen kullanılmaktadır. Varna'da günümüzde Etnoğrafya Müzesi olarak kullanılan 1860 tarihli Türk Konağı'nın bahçesindeki çeşme ile Balçık'taki Akpınar çeşmesi muhtemelen aynı usta tarafından yapıldığı için büyük benzerlikler göstermektedir.

Mehmet Emin YILMAZ kimdir?

1981 yılında Ankara'da doğdu. Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nü bitirdi. Çalıştığı özel şirkette tarihi yapıların restorasyon projelerinde görev aldı. 2004 ve 2005'te Türk Tarih Kurumu'nun Balkanlar'da yürüttüğü envanter çalışmaları kapsamında Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek ve Hırvatistan'da görev aldı. Bu çalışmalarında, Balkanlar'da 150'den fazla eserin ölçülerini alıp çizimlerini hazırladı. 2006'da Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'ne "Bulgaristan Hacıoğlu Pazarcığı'ndaki (Dobriç) Camiler ve Çesmeler" konulu tezini sunarak Yüksek Mimar oldu. Halen Ankara'da serbest mimarlık hizmetlerini yürütmektedir.

